

Introducció: L'obra investigadora de M. Crusafont i Sabater¹

EVA SERRA I PUIG

És un honor per a mi poder fer, en aquesta ocasió, la presentació de Miquel Crusafont i Sabater.

En primer lloc, vull felicitar les Agrupacions Professionals Narcís Giralt, els organitzadors del premi, pel nom del guardó i per la persona escollida. Pel nom del guardó perquè Tenacitat és un valor que durant segles ha permès la nostra continuïtat com a poble a través de moltes activitats i és un premi al treball i a l'esforç. Si existim com a poble, no és pas per cap valor negatiu com la força militar, sinó pel valor positiu del treball tenaç. El nom d'aquest guardó, doncs, al meu entendre, té diverses connotacions significatives quan es premia una trajectòria. També els vull felicitar per la persona escollida, perquè reuneix el doble valor de treball tenaç però alhora aplicat al coneixement científic d'una disciplina important i sovint per inconeguda no del tot reconeguda.

La meva intenció en aquesta breu presentació en l'acte de lliurament del Premi Tenacitat és parlar de la persona de Miquel Crusafont posant sobretot en relleu el valor de la seva recerca i investigació.

Quan fem un repàs de la trajectòria de Crusafont, des dels primers estudis i treballs ens adonem que la voluntat científica de Crusafont entorn de la moneda és una autèntica vocació que no li ha vingut donada fàcilment.

1. En data 10.11.2006, les Agrupacions Professionals Narcís Giralt de Sabadell lliuraren al doctor M. Crusafont i Sabater el premi Tenacitat. En aquella ocasió, la doctora Eva Serra i Puig, professora d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona, va fer un parlament glossant l'obra investigadora del guardonat. En data 22.5.2007, la Junta de Govern de la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics acordà per unanimitat la publicació d'aquell text, per l'interès que té com a anàlisi de la nostra activitat estudiosa vista des de l'òptica d'una destacada investigadora en el camp de la història. Un cop obtinguda l'autorització de l'autora, el donem a conèixer als lectors d'*Acta Numismàtica*.

Fer un repàs a la trajectòria de Crusafont és una bona excursió. Per raons familiars, va passar per cursos de farmàcia. Després, el trobem fent estudis d'enginyer industrial combinats amb la formació de la gestió d'empresa i amb la realització del projecte de final de la carrera d'enginyer; també passa per anys d'exercici de l'esmentada professió.

Amb tot, segurament no del tot satisfet, es posa a fer uns estudis prou diferents i l'enginyer esdevé historiador i a més obté la diplomatura de museologia. Per tant, Crusafont és un home polifacètic i amb una gran capacitat de treball. Aquest viratge en la trajectòria de Crusafont és fruit d'una vocació humanística que té el valor afegit de venir d'una persona amb coneixements reals i pràctics. No és fàcil guanyar per a la història un enginyer i d'això ens en podem sentir satisfets.

Com a historiador, els seus interessos ràpidament s'encaminaren cap a la moneda. Però alerta, la seva dèria no és la dèria de cap col·leccionista. Crusafont no és un col·leccionista, Crusafont tampoc no és solament un numismàtic, Crusafont és un científic de la moneda i un historiador.

La moneda no sols és un objecte de metall o un objecte de paper garantit per la major o menor fortalesa d'una economia. La circulació monetària, sigui en metall o en paper, és garantia de liquiditat per als intercanvis; la moneda recolza en la confiança en el subjecte emissor, és a dir, en el seu valor fiduciari i pot ser objecte de manipulació política, posant a prova les economies, a través dels jocs de revaluació o devaluació.

Tot això vol dir que estudiar la moneda és penetrar a fons en la història econòmica i política d'una societat. I això és el que ha fet i continua fent Crusafont.

Per desgràcia, la nostra universitat, poc autònoma i més burocràtica i funcional del que voldríem, encara no s'ha assabentat que als historiadors i als economistes els cal tenir coneixements d'història monetària. I això passa, tot i la importància que, en el seu dia (dels anys trenta als anys seixanta del segle XX), tingueren debats historiogràfics com els de la revolució dels preus del segle XVI, debats encesos entre les posicions liberals de l'historiador nord-americà Hamilton i les posicions més socialistes de Pierre Vilar. Malauradament, els nostres estudiants d'història o d'economia surten de la universitat sense saber un borrall sobre la moneda i de retruc amb pocs elements de judici per entendre el seu paper en els processos històrics.

Abans d'entrar en les principals contribucions científiques de Crusafont, vull situar la seva activitat civil i professional. Un cop presentada la seva tesi doctoral *La moneda catalana local*, el 1989 a la Universitat Autònoma de Barcelona, va ser conservador de monedes de Banca Catalana, director del Museu d'Història de Sabadell i des de 1996 és president de la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics de l'IEC, des d'on dirigeix el programa de recerca aprovat per l'IEC «*Banc de dades de monedes catalanes*», decisiu per al coneixement i la conservació d'aquest tipus de patrimoni. Des de la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics

de l'IEC té una activitat constant i també des de la revista *Acta Numismàtica* de la mateixa societat, de la qual és director.

És difícil resumir en poques paraules el treball professional i civil de Crusafont, precisament a causa d'aquesta activitat polifacètica, però vull subratllar el seu paper com a promotor i assessor científic i escolar de moltes exposicions lligades a la moneda, la seva vinculació a iniciatives editores com la de director de la col·lecció de llibres «Botet i Sisó», o la relació amb iniciatives de revistes científiques locals com la represa de la revista *Arrahona*, o les iniciatives vinculades a actuacions arqueològiques com la de Sant Vicenç de Jonqueres. També, dins aquesta inquietud civicocientífica que impregna tota la seva activitat, podem destacar el que van ser els seus esforços (des de la direcció del Museu d'Història de Sabadell i amb el suport de la pràctica totalitat dels museus del Vallès Occidental) encaminats a la millora del projecte de Llei de Museus de la Generalitat. També, dins d'aquesta faceta, està portant a terme una dura lluita per mantenir l'Institut de Paleontologia de Sabadell com a centre de recerca lligat a la universitat, tot conservant la seu i la identitat de Sabadell, amb probables i propers resultats positius.

La seva tasca científica sobre la moneda ha estat reconeguda a l'estranger: el 2003 amb el Jeton de Vermeil de la Société Française de Numismatique. També li ha estat reconeguda per l'Asociación Española de Numismática i, així, tingué responsabilitats directives en l'Asociación, fou sotsdirector de la *Gaceta Numismática* i a més l'Asociación Española de Numismáticos Profesionales li encarregà la direcció de la III Exposición Nacional de Numismática, que es féu amb la col·laboració del *Banco de España* i la *Fábrica Nacional de Moneda y Timbre*. En el marc d'aquesta exposició edità, en col·laboració amb Anna M Balaguer, el catàleg *Monedas en la Historia* (1987).

A més d'una ingent quantitat de recensions i notes científiques, conferències i assistència a congressos, ha publicat una gran quantitat d'opuscles, molts llibres propis i en col·laboració i més de 280 articles.

Els estudis fets per Crusafont abasten una cronologia i una geografia molt àmplies i han plantejat conclusions històriques valuoses. En citarem algunes extretes de les seves publicacions més importants. La llista, tot i ser incompleta, és llarga perquè Crusafont no para de publicar. Tal com hem dit, en tots els seus estudis, es pot observar que la moneda és objecte de reflexió no sols en si mateixa, sinó com a instrument d'observació de factors de la història econòmics, polítics i socials.

Faré el repàs d'estudis per blocs per oferir algunes aproximacions a les conclusions més interessants de les seves publicacions més importants.

Per començar, faré atenció a un estudi sòlid que s'endinsa en l'àmbit peninsular i amb cronologia altmedieval. És *El sistema monetario visigodo: cobre y oro* (1994). Contra el que s'havia afirmat, l'estudi demostra que els visigots, a més d'encunyar moneda d'or, com ja se sabia, van encunyar coure tardanament. Això, més l'admissió pels mateixos visigots de circulat monetari d'or i plata forà (ex-

terns) i també de coure aliè al costat del propi, li permet identificar l'emergència d'un món econòmic ciutadà en algunes zones andaluses i el preludi, en temps encara visgot, de l'alt nivell econòmic de la propera fase musulmana.

Un bloc d'estudis relacionat amb la Corona catalanoaragonesa està format per les obres *Numismàtica de la Corona catalano-aragonesa medieval* (1982), *Acuñaciones de la Corona catalano-aragonesa y de los reinos de Aragón y Navarra* (1992) i *El florí d'or català: Catalunya, València, Mallorca* (1999). En aquestes obres, en part complementàries, Crusafont, després de fer per primera vegada la sistematització de totes les encunyacions monetàries, fa un assaig d'interpretació. En aquestes obres ha identificat l'estabilitat històrica de la moneda catalana gràcies al seu caràcter de patró comercial. Observa que el model ha estat el de les ciutats italianes i el florí d'or la clau de volta del sistema monetari català. És cert, ens diu, que no ha tingut la potència de les ciutats italianes, i tanmateix s'adona que l'estabilitat del florí català el convertí en referent monetari de Castella i Navarra. D'altra banda, ha observat que el control monetari per part de l'oligarquia mercantil féu que les manipulacions fiscals del rei haguessin de tenir, si més no, el consens d'aquest grup. I això és important perquè el rei no podia actuar pel seu compte. Pel que fa al conjunt de la Corona, ha verificat una articulació flexible i eficaç ja fos internacional, a través del florí d'or, ja fos per l'existència d'una coordinació monetària interna de la Corona que respectava tant la diversitat en la moneda d'argent de valor equivalent com la moneda menuda diferent a cada regne.

Aquest coneixement profund de la moneda en l'àmbit de la Corona catalanoaragonesa i en el context del món europeu li ha permès que en l'actualitat tingui en curs l'edició de *The Iberian Peninsular. Medieval European Coinage*, en què demostra que històricament la Corona catalanoaragonesa inicia les amodenacions sempre amb força anticipació respecte als altres regnes peninsulars. Pot demostrar també que l'or i l'argent circulaven amb amplitud social a la Corona catalanoaragonesa, mentre que en els altres regnes peninsulars només ho feien entre els estaments reials i nobiliaris i pot demostrar que l'estabilitat monetària contrasta amb les caigudes de valor que les manipulacions de les monarquies van provocar a Navarra, Castella o Portugal, la qual cosa impedia el petit estalvi i obstaculitzava la formació de classes mitjanes, molt a diferència del que passava a la Corona catalanoaragonesa.

Un altre bloc de publicacions pertany a la moneda estrictament catalana. Són els llibres: *Barcelona i la moneda catalana* (1989) *La moneda catalana local* (1990) i *Història de la moneda de la Guerra dels Segadors* (2001).

A *Barcelona i la moneda catalana* (1989), ha demostrat que la pugna entre els sectors econòmics de la ciutat de Barcelona del segle XV va ser sobretot per tal de mantenir la qualitat de la moneda i amb ella la solidesa dels negocis exteriors. Així, les arrels de la lluita entre la biga i la busca Crusafont les situa en la política monetària a seguir, és a dir, sobre qui havia de pagar el cost de la crisi baixmedieval.

A *La moneda catalana local* (1990), ha observat el funcionament descentralitzat de mesures complementàries monetàries, durant els segles XIII a XVII, destina- des aquestes mesures locals a millorar el funcionament de la circulació (control del volum d'emissions, dipòsit de garanties, taula per a reemborsament, etc.) la qual cosa posa en evidència la capacitat d'iniciativa i la fortalesa del poder muni- cipal català, un fenomen, ens indica, singular i únic a Europa.

Història de la moneda de la Guerra dels Segadors (2001), que va comptar amb la col·laboració numismàtica i documental d'Anna M. Balaguer i Xavier Sa- nahuja, ha posat en evidència que Catalunya, durant la Guerra dels Segadors, ac- tuà com una autèntica república, en exercir, durant tot el període, el control com- plet sobre la moneda i el fisc, una cosa i l'altra factors sempre considerats propis de la sobirania. La descentralització monetària, que hi hagué sobretot als inicis de la guerra, mai no va ser fruit de cap desgavell sinó de la necessitat de sostenir les tropes que anaven amunt i avall i, si hi hagué crisi monetària al final, aquesta fou aliena a la gestió i cal en tot cas relacionar-la amb la por a la caiguda del valor de la moneda en l'etapa final del conflicte.

Endinsar-se en la moneda ha portat Crusafont a investigar esferes molt diver- ses veïnes o de veïnatge al tema, veïnes per raons econòmiques i de control mone- tari o veïnes per raons tècniques i artístiques. Així, ha estudiat també els sistemes de circulació civils fora dels circuits estrictament públics, o la qüestió dels pesals vinculats a la necessitat de controlar la bondat de la moneda, o la qüestió de les medalles commemoratives.

A *Plomos y jetones medievales en la Península Ibérica* (1996), posa atenció al fet que, al marge de la moneda de curs general i local, existia també un petit món de plom per a transaccions internes, sobretot entre institucions gremials i institu- cions eclesiàstiques. El fet fou general i es pot seguir en els regnes cristians i an- dalusins de la península Ibèrica i és una manera també d'accedir al coneixement de la vida quotidiana. A *Pesals monetaris de la Corona catalano-aragonesa* (1999), ens explica com la Corona catalanoaragonesa fou un dels primers països d'Europa a implantar un control del pes i, per tant, del valor de les monedes. Mal- grat alguna tendència ocasional a fer-ho per propagandisme polític, el fet és que el joc de l'economia s'imposà i el rei i els estaments no van jugar mai frívolament amb la qüestió. Ara bé, Crusafont ens explica que Felip V, en liquidar els consells municipals, també destruï, com tantes altres coses, els mecanismes de control de la moneda. *Medalles commemoratives dels Països Catalans* (2006) és un reperto- ri exhaustiu de la presència de medalles als Països Catalans amb finalitats políti- ques, civils o ideològiques que van variant des del segle XV fins al XIX. Aquest és un magnífic estudi sobre tècniques, art, influències artístiques estrangeres des dels italians del segle XV fins als francesos, austríacs i anglesos dels segles XVII a XVIII, o de la qualitat de la medallística del Modernisme al Noucentisme; és tam- bé una verificació de les conteses que meresqueren tractaments commemoratius,

la qual cosa no deixa de ser una altra talaia valuosa d'observació inèdita de fets com la Guerra dels Segadors i la Guerra de Successió, o per veure pràctiques propagandístiques com el llançament de medalles en les entronitzacions reials borbòniques, entre d'altres. D'altra banda, tampoc no escapa a la capacitat analítica de Crusafont la verificació del paper de la llengua catalana en les llegendes de les medalles.

Aquest breu repàs de les més importants aportacions de Miquel Crusafont ens demostra com per a Crusafont la moneda és de fet un document material per a interpretacions de tota mena: des del paper dels metalls circulants —coure inclòs— per verificar el preludi visigot de l'economia urbana andalusina, fins al nivell de sobirania catalana de caràcter republicà de la Guerra dels Segadors, passant per la interpretació en termes de política monetària i de transferència de costos de les lluites entre la busca i la biga de la Barcelona baixmedieval.

Per aquesta raó, només ell estava en condicions de fer una síntesi d'història de la moneda catalana, titulada *Història de la moneda catalana. Interpretació i criteris metodològics*, publicada el 1996 i prologada per Josep Fontana. Aquest llibre, pel qual ens assabentem, per exemple, de la relació entre l'austriacisme i el naixement de la pesseta i que conté un glossari de consulta important és un manual imprescindible per als qui volen iniciar-se en l'estudi de la numismàtica. Tal com diu Fontana en el pròleg, aquest llibre és el diàleg necessari entre els numismàtics i els historiadors. Fins al llibre de Crusafont de 1996, només teníem el *Tratado de las monedas* de Josep Salat de 1818 i *Les monedes catalanes* de Botet i Sisó de 1908-1911. Però, tot i el seu valor, ni l'obra de Salat ni l'obra de Botet i Sisó constituïa aquest dialèg, realitzat, ara sí, per Crusafont que, de fet, significa per a Catalunya el que Carlo Cipolla, Spooner o Depeyrot han significat per a la història de la moneda europea en general.

Així, doncs, amb Crusafont s'ha assolit el necessari diàleg entre numismàtica i història i el tractament científic a què ha sotmès Miquel Crusafont la moneda ens aclareix molts aspectes foscos de la nostra història i ens porta cada vegada més al convenciment que ens caldria una assignatura d'història de la moneda a les nostres universitats. El seguiment de la tasca de Crusafont me n'ha convençut i per aquesta raó aprofito aquesta ocasió per felicitar tant el premiat com els premiadors. Moltes gràcies.